

С. О. Юлдашев,
доктор юридичних наук

О. Х. Юлдашев,
доктор юридичних наук, професор

НАРОДОВЛАДДЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
Міжрегіональна Академія управління персоналом
вул. Фрометівська, 2, 02000, Київ, Україна
E-mails: sergey.yuldashev@gmail.com, youldashev_a@ukr.net

Мета: дослідження проблем народовладдя як інструменту досягнення політичних і економічних цілей, обґрунтування можливості і доцільності використання інституту народовладдя як засобу підвищення якості економічного управління, вдосконалення господарського законодавства. **Методи дослідження:** загальнонауковий, який надав можливість проаналізувати сутність народовладдя, дослідити питання вдосконалення законотворчої діяльності, нормативно-правових актів; метод аналізу та синтезу дозволив сформулювати пропозиції щодо використання інституту народовладдя як інструменту вдосконалення господарського законодавства. **Результати:** проаналізовано сутність народовладдя, досліджено питання вдосконалення законотворчої діяльності; метод аналізу та синтезу дозволив сформулювати пропозиції щодо використання інституту народовладдя як інструменту вдосконалення господарського законодавства. **Обговорення:** проблеми форм здійснення народовладдя, їх позитивів і ризики, проектів відповідних законодавчих актів, пропозиції щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: народовладдя; форми народовладдя; законодавчий процес.

Постановка проблеми та її актуальність. Проблемами у даному випадку виступали ризики використання прямої демократії, проведення референдумів в умовах можливих маніпуляцій, а також використання потенційно величезних можливостей реалізації форм народних волевиявлень, які не мають юридично значущих результатів (звернення, обговорення законопроектів, соціологічні опитування, соціальні мережі, ЗМІ, телешоу) у вдосконаленні управління економікою, господарського законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання здійснення народовладдя, економічного народовладдя, ризиків проведення референдумів, а також вдосконалення законотворчої діяльності, нормативно-правових актів

піднімалися у роботах Л. Бориславського, Д. Задахайла, М. Стефанчука, О. Ющика та ін.

У той же час проблеми, пов'язані зі здійсненням народовладдя, ризиками проведення референдумів, а також вдосконалення законотворчої діяльності, - залишаються невирішеними і, виходячи з їх актуальності, такими, що потребують свого негайного розв'язання.

Метою статті є дослідження проблем народовладдя як інструменту досягнення політичних і економічних цілей, обґрунтування можливості і доцільності використання інституту народовладдя як засобу підвищення якості економічного управління, вдосконалення господарського законодавства.

Виклад основного матеріалу. З положень чинної Конституції (ч. 2 ст. 5) випливає, що в

Україні вся влада належить народові. Влада народу є первинною, єдиною і не відчуженою та здійснюється народом через своїх представників у державній владі (опосередкована демократія) або шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдуми, а також інші форми волевиявлення (безпосередня демократія).

Вважається, що здійснення владних повноважень, прийняття рішень через органи державної влади викликається тим, що вирішення багатьох питань неможливо без участі спеціалістів у тій чи іншій галузі. Саме тому владу від імені народу здійснюють органи державної влади [1].

Будемо розрізняти референдуми двох типів. Перші – це ті, що мають юридично значущі результати, є загальнообов'язковими рішеннями (такі референдуми вважаються політичними), і другі – що не є такими, не мають статусу юридично значущих.

Питання референдумів, їх класифікацій достатньо повно досліджено українськими конституціоналістами. Так, Л. Бориславський [1], на основі теорії народного суверенітету і на базі Конституції України зробив висновок про те, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум. Такі форми мають юридично значущі результати, є загальнообов'язковими рішеннями. В той же час можливі інші форми безпосередньої демократії [2, ст. 69], які не мають таких значущих результатів.

Позначимо останні форми безпосередньої демократії, народного волевиявлення як соціологічні. Прикладом перших (юридично значущих) може бути референдум у Великобританії з приводу виходу країни з Європейського союзу – так званий брексіт. Його юридична значущість, загальнообов'язковість проявилася як для суспільства в цілому, так і для виконавчої влади. Очільники цієї влади, саме через неможливість виконати його, йшли у відставку. Але ніхто не шукав компромісів, можливості не виконати рішення, що свідчить про повагу до результатів референдуму. Ці результати виявилися беззаперечними навіть і для Євросоюзу, який також навіть не розглядав можливості не виконувати Великобританією

брексіту.

Стосовно форм народних волевиявлень другого типу, які не мають юридично значущих результатів, не є загальнообов'язковими рішеннями. До таких форм слід відносити, на нашу думку, не тільки різного роду збори, мітинги, звернення, обговорення законопроектів, а й різноманітні соціологічні опитування, соціальні мережі, сходки, виступи на акціях спротиву, у ЗМІ (окрім виступів посадових осіб), електронні петиції і т.п.

Загальнообов'язковими стають лише ті референдуми, які, по перше, наділені таким статусом і, по друге, процедура проведення яких законодавчо чітко прописана. Саме тому зараз в Україні підготовлено і передано для обговорення проект закону про всеукраїнський референдум. Проект вважається першим із низки законопроектів про народовладдя. За словами представників влади, в питанні про народовладдя йдеться про пакет законів: загальнонаціональний загальнодержавний референдум, місцеві референдуми, закон про народне вето тощо.

Приєднуючись до думки про важливість створення Парламентом потужного механізму народовладдя, яку висловив Перший заступник Голови Верховної Ради України Руслан Стефанчук [3], відмітимо наступне.

Визнаючи, що народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, народ країни є мудрим, розумним, ми хотіли б привернути увагу до двох тез (нам здається, аксіом). По перше, не по всіх законопроектах допускаються політичні референдуми, тобто такі, що мають юридично значущі результати. Друга аксіома полягає в тому, що: а) народна мудрість не завжди є такою (біблейський приклад, коли народ вимагав від Палата «розіпни Його») і б) протягом усієї історії існування держави як такої (а, можливо, і ще раніше, до її появи), робилися спроби маніпулювати свідомістю людей, з метою впливати на рішення, які приймаються.

Щодо першої аксіоми. Закріплення у ст. 5 Конституції України положення про те, що народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, не означає можливості безпосередньо через всеукраїнські і місцеві референдуми вирішувати всі питання. Народ як суб'єкт конституційно-правових відносин також повинен діяти в

межах Конституції і законів. Стаття 74 Конституції встановлює заборону щодо проведення референдумів з приводу податків, бюджету та амністії, тобто ці питання не можуть бути предметом всеукраїнського референдуму. У деяких країнах введено відповідні обмеження щодо питань міжнародного значення. Так, згідно зі ст. 75 Конституції Італії забороняється виносити на референдум питання щодо ратифікації міжнародно-правових договорів [5].

Більш широке коло забороняючих норм містилось у Законі України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», в якому закріплювалось, що на всеукраїнський референдум не виносяться питання, віднесені законодавством України до відання органів суду і прокуратури; питання амністії та помилування; про вжиття органами державної влади України надзвичайних і невідкладних заходів щодо охорони громадського порядку, захисту здоров'я та безпеки громадян; питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України. На місцеві референдуми не виносяться питання про скасування законних рішень вищестоящих органів державної влади і органів місцевого самоврядування; питання, віднесені до відання органів суду і прокуратури, а також питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції відповідної місцевої ради та їх виконавчих і розпорядчих органів. Таким чином, регулюючи суспільні відносини, пов'язані із реалізацією прямого народовладдя, законодавець урахував, що є питання, які об'єктивно неможливо і недоцільно вирішувати шляхом проведення всеукраїнського або місцевого референдуму; що є питання, які професійно і оперативно можуть вирішувати тільки органи державної влади і органи місцевого самоврядування. І це правильно. Адже на тлі розвитку демократичних тенденцій в країні, окремі сили, особистості нерідко зловживають своїми конституційними правами, руйнуючи державну владу.

Так, суттєво руйнує державну владу (як і

державу у цілому) так зване «правосуддя по-майданівськи». Таке «правосуддя» «підмінює» собою і судові, і виконавчі органи. У публікації «Правосуддя по-майданівськи» зазначається, що подібну акцію можна сприймати, як знакову, як свідчення того, що незалежне і неупереджене правосуддя в Україні наказало довго жити. Навіщо наймати адвокатів і домагатися рішення суду, якщо можна просто найняти молодчиків і змусити суд прийняти потрібне рішення, прикриваючись «майданівськими» ідеалами. І ця ситуація аж ніяк не поодинокі. Вердиктів суду вже можна очікувати яких завгодно. Якщо справа піде так і далі, зазначається далі, то про незалежне правосуддя в Україні можна забути (Правосуддя по-майданівськи: узаконення беззаконня // <https://zahist.org.ua/news/pravosuddya-po-maydanivski>).

Яскравим прикладом шаленого тиску активістів на владу під час післяреволюційного хаосу є звільнення 24 лютого 2014 року Верховною Радою засуджених Павліченків (батька і сина) за вбивство судді Шевченківського районного суду м. Києва С.О. Зубкова. «Ультраси» штурмували парламент і дали депутатам годину на те, щоб Павліченків звільнили. Голова ВРУ домовився, щоб «ультраси» почекали, і пішов вирішувати в залу. Того ж дня, після 21:00 з'явилися повідомлення, що обидва Павліченки вийшли на волю. Майданівські методи тиску на владу (в т.ч. і судову) використовували і окремі депутати, в особливості, 8-го скликання. Залучали активістів, погрожували парламентарям, суддям Конституційного суду. Їх примушували (найчастіше, силоміць) приймати певні закони або унеможлилювали відміну тих, які вочевидь мали політичний характер.

Обравши курс на Європу, ми повинні навчитися поводитися по-європейськи, спираючись виключно на законодавчі методи вирішення всіх питань. Закони для того і призначені, щоб суспільство не скотилося до рівня анархії. В іншому випадку – державна влада, виключне право держави на насилля, особливо в умовах демократично-анархічного буму, розчиняться в анархічній повені, зникнуть як пережиток минулого, а держава Україна перестане існувати як така. І ці проблеми обов'язково мали б враховуватися при

підготовці законопроектів, що стосуються розширення демократичних засад в країні (законодавство про референдуми, самоврядування тощо).

Звідси випливає, як мінімум, те, що проблема встановлення прав громадян України, в т.ч. і права вирішування долі законопроектів, прийняття (затвердження) рішень, повинна розглядатися в контексті виключення можливості зловживати цими правами.

Щодо другої аксіоми, стосовно маніпулювання свідомістю людей, з метою впливати на рішення, які приймаються. Прикладів достатньо, навіть, з історії СРСР, у складі якого перебувала Україна. За часів гострої збройної боротьби з «класовими ворогами», у період «червоного терору», коли діяли радянські революційні трибунали, так звані «трійки», на підприємствах організовувалися багаточисельні мітинги, зібрання, на яких трудящі звертаючись до влади, Сталіна, вимагали сурового покарання, знищення таких «ворогів». На протязі багатьох років тоталітарної доби радянські люди неодноразово (і теж чи не одноставно), засуджували так званих дисидентів, вимагали застосування до них найсуворішого покарання. Приблизно у той же час, в 30-і роки в Німеччині Гітлер теж використовував пряму демократію у вигляді референдумів для маніпуляцій [6]. Українські аналітики (Дмитро Купиря та ін.) також звертали увагу на ризики, що можуть виникнути при використанні інструменту політичного референдуму. Адже цим інструментом користуються не тільки демократії, а й нерідко диктатори для своїх цілей.

Враховуючи нинішню ситуацію, наявність гібридної війни, що ведеться проти України, а також колосальні можливості впливу на людей завдяки потужній пропаганді, слід дуже обережно відноситися до політичних референдумів, що мають статус загальнообов'язкових рішень, пам'ятаючи, що вони можуть становити величезну небезпеку для народу України, її національних інтересів (приклад із Кримом є підтвердженням цього).

Не ідеалізуючи політичні референдуми, що мають юридично значущі, загальнообов'язкові рішення, хотілось би привернути увагу до ін-

ших форм безпосередньої демократії, народного волевиявлення, що називалися вище (збори, мітинги, звернення, обговорення законопроектів, різноманітні соціологічні опитування, соціальні мережі, сходки, виступи на акціях спротиву, у ЗМІ, телевізійні шоу, електронні петиції тощо). Незважаючи на те, що зазначені форми не мають статусу загальнообов'язкових, влада достатньо щільно використовує їх результати при прийнятті своїх рішень. Адже за допомогою саме цих форм влада дізнається про громадську думку, відношення населення до того чи іншого рішення. При цьому, деякі очільники країн навіть здійснюють цілеспрямовані «вкиди» тих чи інших думок для перевірки, як на це реагують люди, населення. За результатами реагування на «вкиди», оцінки власних рейтингів, влади визначають та корегують свою політику, усвідомлюючи, які рішення приймати можна, а які – ні.

Вищезазначені форми здійснення народовладдя могли би стати потужним чинником вдосконалення господарського законодавства, а, можливо, й одним із засобів вирішення головних проблем країн.

Цей феномен досліджував відомий фахівець у галузі господарського права Д.В. Задихайло. У своїй роботі «Економічне народовладдя» як сутність правового господарського порядку», він визначив економічне народовладдя як правову цінність, принцип та мету господарсько-правового регулювання, сутність правового господарського порядку та гарантію народного суверенітету. Економічне народовладдя, зазначає дослідник, забезпечується шляхом закріплення та реалізації Українським народом, його територіальними громадами та громадянами особисто або спільно комплексу економічних прав у сфері господарювання, що їх достатньо для здійснення вирішального впливу на зміст відносин виробництва, обміну, розподілу та споживання, на баланс розподілу економічної влади в національній економічній системі, з тим, щоб забезпечити її головне суспільне призначення – слугувати матеріально-технічною базою збереження, життєздатності та розвитку усього українського суспільства [7]. Економічне народовладдя, наголошує Д.В. Задихайло, забезпечується також і функціонуванням механізмів політичного наро-

довладдя, зокрема, в частині визначення змісту та спрямування економічної політики держави [7].

Ми хочемо запропонувати один із можливих варіантів створення вищезазначеного механізму. Зазначимо, що до підготовленого пакету законів про народовладдя (загальнонаціональний загальнодержавний референдум, місцеві референдуми, закон про народне вето) тощо, слід додати, на нашу думку, і закони про децентралізацію (утворення територіальних громад на місцях тощо).

За великим рахунком, ця децентралізація, на нашу думку, ведеться принципово невірно. Коли щось (у нашому випадку – це влада) передається комусь (у даному випадку – громаді), то воно (влада) має зменшуватися у нинішніх своїх утримувачів (в нашому випадку – це центр). Звідси випливає, як мінімум два висновки. По-перше, проведення децентралізації (мається на увазі, грамотне проведення) має здійснюватися в рамках дійсної, а не бюрократичної адміністративної реформи. По-друге, необхідне вдосконалення технології прийняття управлінських рішень. Оскільки ми хотіли б говорити переважно про сферу економіки (як провідну сферу) – то все сказане далі у більшій мірі буде стосуватися господарського управління, господарського законодавства.

Зупинимось на питанні адміністративного реформування більш детально, оскільки це принципово. Як відомо, у нас (і не тільки за роки незалежності, а й протягом усього існування колишньої держави – бувшого СРСР) увесь час, по суті, тримали експерименти з передачі влади на місця без її втрати центром. А це і є тим, що зветься бюрократизмом, тобто, таким, що здійснюється «для вигляду», без фактичної зміни речей. Наголосимо ще раз: усі, без винятку, попередні адміністративні реформи – були бюрократичними за змістом. Декларуючи, але, скоріш за все, не розуміючи сутності категорії (а точніше інструментарію) субсидіарності, один із передостанніх прем'єрів, будучи крупним знавцем в галузі територіальної політики, потішно, кумедно пов'язував субсидіарність з передачею повноважень щодо вирішення проблем типу будова-

ти чи не будувати дитячий садок. Їй, тобто місцевій владі, там, на місцях, мовляв, видніше (?!). Питання, як кажуть, зайві.

Нами розроблено проект, побудована модель перерозподілу центральної влади (такої, що дісталася від СРСР) між центральним апаратом управління економікою, місцевими органами влади та недержавним сектором у відповідність до відповідних європейських моделей. Замість безтямного маніпулювання кадрами у владі (а у це, абсолютно безглузде заняття – міняння людей – старі обличчя на нові і навпаки) зараз втягнуто чи не всю країну, а, можливо, і частину закордонного світу, - пропонуємо принципово інший підхід. Він полягає у тому, що кадри, особливо з великим професійним досвідом, слід залишити у спокої (оголосити відповідний мораторій). Потрібно змінювати саму організацію управління, змінити організаційні умови, у яких працюють посадовці. Мова йде про проектування якісно іншої організації, системи управління, у якій непотрібними стануть «інвестиційні няні», системі, яка «заточена» під ефективне управління. Перехід до нової системи державного управління – необхідна умова для потужного наповнення бюджету саме за рахунок внутрішніх організаційних резервів, забезпечення самостійності держави, виводу її з під іноземного впливу. У системі, що пропонується, неможливо буде, по перше, вкрасти бюджетні кошти, а по друге – приймати неефективні управлінські рішення. Запровадження такої моделі супроводжуватиметься перебудовою освіти та науки, проведенням відповідної судової реформи та реформуванням правоохоронної системи. В центрі зазначених реформ – також мораторій на «оновлення» кадрів правоохоронних органів, судового корпусу, інших компонентів судової системи. Вся увага приділяється саме організаційним умовам прийняття рішень (в т.ч. і судових), забезпеченню їх законності, обґрунтованості і справедливості. Все це дозволить суттєво, на порядки підвищити головні економічні показники. Не знадобиться розпродавати останнє – стратегічні підприємства, землі, легалізувати азартні ігри, наркотики, проституцію. Не будемо тремтіти (хоч які-небудь, аби інвестиції), а обиратимемо найкращі пропозиції, продукуватимемо найефективніші економічні

рішення, спрямовані на розбудову України як інформаційне суспільство, інноваційний хаб, суспільство знань. Країна з найбіднішої в Європі за два-три роки перетвориться на найуспішнішу з усіма соціальними наслідками – замість центробіжних тенденцій, з'являться протилежні – центр остремління – до нас побіжать із закордону, і не тільки українці. Теж саме стосуватиметься інвестицій.

Щодо використання народовладдя як засобу підвищення якості економічного управління, вдосконалення господарського законодавства. Ну, ніяк не «пляше» тут «вузька» спеціалізація – хтось займається «демократією», а хтось витягує величезні «цвяхи», які вона може вбивати, якщо не в «труну» держави, то, принаймні, у руки, розпинаючи її як на хресті. Абсолютно впевнені, що проблеми демократизації бажано вирішувати вкупі із завданнями децентралізації управління, наповнення бюджету, нацбезпеки, діджиталізації – оцифрування економіки та ін. Результати вирішення одних мають працювати на вирішення інших. Уподобнюватися рудокопам, про яких писав Бернард Шоу, кожний з яких копає свою яму і, заглиблюючись в неї, перестає бачити усіх інших – у наш час особливо небезпечно. Потрібно проривати лази між викопаними ямами, тобто, пробувати системно вирішувати дійсні (а не псевдо) проблеми. Ми вже писали [4] про те, що нинішня організація законотворення – не «заточена» під ефективне законотворення, вирішення дійсних проблем суспільства. Значалось, що головною причиною законодавчої неефективності, недоліком законодавчої діяльності, управління нею, є те, що вона не націлена на виявлення дійсних проблем при розробці законодавчих актів. Не враховуються ідеї, що висловлює громадськість, громадяни, представники громадських об'єднань, недержавних утворень.

Запровадженню, з метою підвищення ефективності законодавчої діяльності, проблемоорієнтованого підходу [4], що засновується на системному аналізі, виявленні та вирішенні дійсних проблем, сприяла б систематизація проблем життєдіяльності країни, а також ідей з їх вирішення. А такі проблеми і ідеї містяться

у аналітичних матеріалах, відповідних пропозиціях щодо покращання становища, які містяться у виступах громадян, різного роду експертів на зборах, мітингах, у зверненнях громадян, у матеріалах щодо обговорення законопроектів, аналізах різного роду соціологічних опитувань, у соціальних мережах, виступах у ЗМІ, на телевізійних шоу, у електронних петиціях. Підґрунтям для цього є те, що, по-перше; ми – найзаполітизованіша нація у світі (якщо середньостатистичний американець витрачає на слухання про політику 15-20 хвилин на день, то українець – десь 4 години). По друге – це, те, що ми – найкреативніша у світі нація. Виходячи з цих обставин – доцільно утворити відповідні реєстри – реєстр проблем і реєстр ідей, до яких спрямовувалися би результати думки людей, що у той чи інший спосіб беруть участь у політичному дискурсі. Це величезна скарбниця народної мудрості, яка, на жаль, поки що, у повній мірі не використовується. До цього джерела мають включатися і пропозиції, що надаються у наукових роботах – наукових звітах, дисертаціях.

Саме в індустріальному залученні думок народу до прийняття державних рішень, у розробці законопроектів – ми вбачаємо і розвиток демократії, народовладдя, самоврядування і, водночас, підвищення ефективності економіки, а отже – і збільшення надходжень до бюджету (найактуальніше завдання сьогодення).

Висновки. Найбільш перспективною формою народних волевиявлень є референдуми другого типу, які не мають юридично значущих результатів, не є загальнообов'язковими рішеннями. До різновидів народного волевиявлення цього типу слід відносити, на нашу думку, не тільки різного роду збори, мітинги, звернення, обговорення законопроектів, а й різноманітні соціологічні опитування, соціальні мережі, сходки, виступи на акціях спротиву, у ЗМІ (окрім виступів посадових осіб), електронні петиції і т.п.

Потрібно утворити відповідні реєстри – реєстр проблем і реєстр ідей, які можна було б використати в процесі законодавчої діяльності, при виявленні дійсних проблем, що потребують урегулювання, а також при підготовці альтернатив їх вирішення в процесі розробки законодавчих актів. Це, водночас, і розвиток народовладдя, сутність

механізму економічного народовладдя, про який пишуть правознавці-господарники.

Діджиталізація – це не тільки і не стільки комп'ютерні послуги населенню реєстраційного та довідкового характеру (типу Е-дитина), - скільки автоматизація державного управління, процесу законотворчості шляхом ведення в автоматизованому режимі (систематизація, аналіз, пошук) комп'ютерних банків даних – банків з реєстрами проблем і ідей, підготовки і оцінки альтернатив рішень, проектів законів.

Література

1. Бориславський Л. Конституційна модель народовладдя та системне розуміння категорії «влада народу». *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2013. Випуск 57. С. 163-168.

2. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Стефанчук Руслан. Парламент створює потужний механізм народовладдя. URL: <https://rada.gov.ua/news/Top-novyna/190194.html#top>

4. Юлдашев С.О. Вдосконалення законодавчого процесу у сфері господарювання. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2019. Том 4. № 53. С. 143-149.

5. Стаття 74. Референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії. URL: <https://jurisprudence.club/konstitutsionnoe-uchebnik/stattya-referendum-dopuskaetsya>

6. Референдум в Германії (1934). URL: <https://ukranews.com/ua/news/581959-naybil>

7. Задихайло Д.В. «Економічне народовладдя» як сутність правового господарського порядку. *Правова доктрина – основа фор-*

мування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20-21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 471-474.

References

1. Boryslavskiy L. Konstytucijna model' narodovladdja ta systemne rozuminnja kategorii' «vlada narodu». *Visnyk L'viv's'kogo universytetu. Serija jurydychna*. 2013. Vypusk 57. S. 163-168.

2. *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. 1996. № 30. St. 141.

3. Stefanchuk Ruslan. Parlament stvorjuje potuzhnyj mehanizm narodovladdja. URL: <https://rada.gov.ua/news/Top-novyna/190194.html#top>

4. Juldasev S.O. Vdoskonalennja zakonodavchogo procesu u sferi gospodarjuvannja. *Naukovi praci Nacional'nogo aviacijnogo universytetu. Serija: Jurydychnyj visnyk «Povitrjane i kosmichne pravo»*. 2019. Tom 4. № 53. S. 143-149.

5. Stat'ja 74. Referendum ne dopuskajet'sja shhodo zakonoproektiv z pytan' podatktiv, bjudzhetu ta amnistii'. URL: <https://jurisprudence.club/konstitutsionnoe-uchebnik/stattya-referendum-dopuskaetsya>

6. Referendum v Germanii (1934). URL: <https://ukranews.com/ua/news/581959-naybil>

7. Zadyhajlo D.V. «Ekonomiche narodovladdja» jak sutnist' pravovogo gospodars'kogo porjadku. *Pravova doktryna – osnova formuvannja pravovoi' systemy derzhavy: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvjach. 20-ricchju NAPrN Ukrai'ny ta obgovorennyu p'jatyatom. monogr. «Pravova doktryna Ukrai'ny», Harkiv, 20-21 lystop. 2013 r. / Nac. akad. prav. nauk Ukrai'ny. Harkiv, 2013. S. 471-474.*

DEMOCRACY AND IMPROVEMENT OF ECONOMIC LEGISLATION

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
Interregional Academy of Personnel Management
Frometivska str., 2, 02000, Kyiv, Ukraine
E-mails: sergey.yuldashev@gmail.com, youldashev_a@ukr.net

*Purpose: to study the problems of democracy as a tool to achieve political and economic goals, justify the possibility and feasibility of using the institute of democracy as a means of improving the quality of economic governance, improving economic legislation. **Methods of research:** general scientific which gave an opportunity to analyze the essence of democracy, to investigate the issues of improvement of law-making activity, normative-legal acts; the method of analysis and synthesis allowed us to formulate proposals for using the institute of democracy as a tool for improving economic legislation. **Results:** the essence of democracy was analyzed, the issues of improvement of law-making activity were investigated; the method of analysis and synthesis allowed us to formulate proposals for using the institute of democracy as a tool for improving economic legislation. **Discussion:** problems of forms of exercising democracy, their positives and risks, drafts of relevant legislative acts, proposals for their improvement.*

The problems related to the exercise of democracy, the risks of holding referendums and the improvement of lawmaking have been investigated - remain unresolved and, on the basis of their relevance, in need of immediate resolution.

There are two types of referendums. The first are those that have legally significant results, are binding decisions (such referenda are considered political), and the second are those that are not, do not have the status of legally significant.

Forms of second-party national wills that do not have legally significant results are not binding solutions. Such forms should include not only all kinds of meetings, rallies, appeals, discussions of bills, but also various sociological polls, social networks, meetings, speeches at rallies, in the media (except for official speeches), electronic petitions, etc. Such forms of exercising democracy could be a powerful factor in improving economic legislation.

We have developed a project, built a model of redistribution of central power (one that came from the USSR) between the central apparatus of economic management, local authorities and the non-state sector in accordance with the relevant European models. On the use of democracy as a means of improving the quality of economic governance, improving economic legislation.

It is proposed not to change people (old faces to new and vice versa), but to change the organizational conditions in which the power holders work. It is about designing a qualitatively different organization, a system of management without «investment nannies», which is «sharpened» under effective management, development of Ukraine as an information society, an innovation hub, a knowledge society. The transition to a new system of public administration is a prerequisite for a powerful budget filling precisely at the expense of internal organizational reserves, ensuring the independence of the state, withdrawing it from foreign influence. In the proposed system, it will not be possible to steal budget funds first and secondly to make inefficient management decisions. The implementation of such a model will be accompanied by the restructuring of education and science, the implementation of appropriate judicial reform and the reform of the law enforcement system. At the heart of the reform is a moratorium on the «updating» of law enforcement personnel, the judiciary, and other components of the judiciary. All the attention is paid to the organizational conditions of decision-making (including judicial), ensuring their legality, validity and fairness. All this will signif-

icantly increase the main economic indicators by an order of magnitude. There is no need to sell the latter - strategic businesses, land, legalize gambling, drugs, prostitution. We will not shudder (at least for any investment), but will choose the best deals. The country from the poorest in Europe in two or three years will turn into the most successful with all social consequences - instead of centrifugal tendencies, opposite will appear - the center of aspiration - to us will run from abroad, and not only Ukrainians. The same will be true of investments.

The introduction, in order to increase the efficiency of legislative activity, the problem-oriented approach, would help to systematize the problems of the country's life, as well as ideas for solving them. And such problems and ideas are contained in analytical materials, relevant proposals for improvement of the situation, which are contained in speeches of citizens, various experts at meetings, rallies, in appeals of citizens, in materials on discussing bills, analyzes of various sociological polls, social networks, speeches in the media, on television shows, in electronic petitions. Appropriate registers need to be created - a registry of problems and a register of ideas. The latter should include proposals provided in scientific papers - scientific reports, dissertations.

Population of registration and reference character (such as E-child), but how much automation of state administration, the process of lawmaking by conducting in computerized mode (systematization, analysis, search) of computer databases - banks with registers of problems and ideas, preparation and evaluation of alternative solutions, draft laws.

Keywords: *democracy; forms of democracy; legislative process.*